

Beste leerling,

Dit document bevat het examenverslag van het vak economie vwo, eerste tijdvak 2018. In dit examenverslag proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:
In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Surplus' is behandeld hoe je het consumenten- en producentensurplus kan vinden. Door de gegevens onder het subblokje 'Verdeling van welvaart' op te zoeken en het gebied tussen deze begrippen te arceren, kon je het totale surplus vinden.
	2	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Betalingbereidheid' is behandeld dat je de evenwichtsprijs en hoeveelheid kan vinden op de plek waar Q_a gelijk is aan Q_v . In het blok 'Surplus' is behandeld hoe je het consumenten- en producentensurplus kan vinden. Door de gegevens van de nieuwe situatie onder het subblokje 'Verdeling van welvaart' op te zoeken en het gebied tussen deze begrippen te arceren, kon je het nieuwe surplus vinden. Het verschil tussen het oude surplus en het nieuwe surplus is het welvaartsverlies.
	3	2	III	Welke stappen moest je zetten? Bij deze vraag had je eerst rekenvaardigheden nodig om een stijging van 10% uit te rekenen. Vervolgens is in het blok 'Betalingbereidheid & Overheidsingrijpen' behandeld hoe je een overschot kan vinden in een grafiek. Je moest hier zelf bedenken dat je in deze som moest uitrekenen hoe groot het vraagoverschot was door middel van het invullen van de verhoogde prijs in de gegeven formules voor Q_a en Q_v .
	4	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Betalingbereidheid & Overheidsingrijpen' is behandeld hoe je de hoogte van de gevraagde hoeveelheid berekent bij een bepaalde prijs met behulp van een Q_v -formule. Ook is behandeld hoe je bij een bepaalde aangeboden hoeveelheid de bijbehorende prijs kan bepalen via de Q_a -formule. Daarna moest je hier bedenken dat het verschil tussen de prijs bij de gewenste hoeveelheid en de huidige wereldprijs het verschil moet zijn in de variabele kosten.
	5	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Omzet, kosten en winst' staat in de begrippenlijst het woord 'schaalvoordelen' en de precieze uitleg van dit begrip.
	6	1	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Verstoorde Samenwerking' wordt behandeld dat 'moreel wangedrag' voorkomt, dus dat een speler meer risico zal nemen als hij niet verantwoordelijk is voor de gevolgen. Bij deze opgave moest je zelf bedenken dat in het geval van een importverbod de speler beschermd wordt en zelf niet opdraait voor het produceren tegen hogere kosten, tenzij de overheid dit importverbod weer dreigt te laten vallen.
2	7	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Prijspeil' is de formule behandeld om de reële rente uit te rekenen. Als je deze formule invult voor een reële rente van 0, dan komt daaruit dat het nominale indexcijfer en het prijspeil indexcijfer aan elkaar gelijk moeten zijn. Deze formule verder uitwerken levert de hoogte van de deflatie op.
	8	1	III	Welke stappen moest je zetten? In het subblok 'Financiële Instellingen' is behandeld dat rente de prijs van geld is. Als deze prijs negatief zou zijn, betekent dit dat het aanbod van geld minimaal is. Vervolgens moest je zelf bedenken waarom een minimaal aanbod van geld problemen veroorzaakt voor banken.
	9	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Via het 'Stappenplan Redeneren' kon je deze vraag oplossen aan de hand van het zoeken naar een begin- en eindpunt. De formule laat zien dat het beginpunt in de vraag gaat over een verlaging van de rente. Het eindpunt van deze vraag is het beïnvloeden van de vraag van consumenten. In het subblok 'Financiële Instellingen' kon je deze redenering letterlijk vinden.
	10	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Phillipscurve' is het begrip NAIRU uitgelegd en is de Phillipscurve behandeld. Als de werkloosheid onder de NAIRU ligt, kon je via de Phillipscurve bedenken dat een gevolg een stijging van het prijspeil is. Vervolgens moest je beredeneren hoe de rente het prijspeil vervolgens toch stabiel kon houden. In het subblok 'Financiële Instellingen' is het verband tussen rente en bestedingen behandeld, in het blok 'Conjunctuur' het verband tussen bestedingen en prijspeil. De extra denkstap lag hier in het correct koppelen van de verschillende blokken en de verbinding leggen tussen een verandering van de rente en een verandering van het prijspeil.
	11	2	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Het invullen van de formule met de gegevens in de tekst en daarna het oplossen van de formule.
	12	3	III	Welke stappen moest je zetten? Ten eerste moest je bedenken dat voor langere tijd een beleid voeren bijdraagt aan de geloofwaardigheid van dit beleid. Verder is in het blok 'Phillipscurve' de invloed van inflatieverwachtingen op de werkelijke inflatie behandeld: een stijgende inflatieverwachting zorgt voor een stijgend prijspeil. De extra denkstap die je hier moest zetten is dat een stabiele inflatieverwachting dan voor een stabiel prijspeil zorgt.
3	13	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het subblok 'Financiële instellingen' is het verband tussen rente en risico besproken. Een lagere staatsschuld betekent minder risico, dus een lagere rente.
	14	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het blok 'Economische Kringloop' gebruiken. Via de bestedingspijl 'investeringen' kon je de pijlen volgen naar de speler 'overheid' toe, via 'nationaal inkomen' en 'belastingen'. Ook is behandeld dat een toename van bestedingen zorgt voor een toename van de productie, dus van het BBP.
	15	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Voor deze vraag moet je de vergelijking voor het BBP kennen. Deze vergelijking is grote bakstof en is daarom niet behandeld.
	16	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het blok 'Economische Kringloop' gebruiken, door te kijken welke geldstroom er loopt tussen de spelers 'buitenland' en 'bedrijven'.
4	17	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Betalingbereidheid & Overheidsingrijpen' is behandeld hoe je de hoogte van een heffing of subsidie kan vinden.

	18	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Betalingsbereidheid & Overheidsingrijpen' is de formule voor het berekenen van afwenteling behandeld. Ook is daar behandeld dat je een evenwichtsprijs berekent door de Q_v gelijk te stellen aan de Q_a .
	19	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Met het goed lezen van de vraag en kennis van het begrip 'fiscale aftrek van hypotheekrente' had je genoeg informatie om argument 1 te kunnen maken. Met hypotheekrente als aftrekpost kon je oefenen met opgave 50. In het blok 'Inkomen' is behandeld wat een progressief belastingstelsel is en dat het marginale belastingtarief hoger is voor mensen met een hoger inkomen.
	20	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Inkomen' is het begrip 'nivelleren' behandeld. Dit begrip kon je toepassen op de informatie in de vraag.
	21	2	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Economische Kringloop' is behandeld dat belastingen inkomen zijn voor de overheid.
5	22	2	I	Benodigde algemene kennis & vaardigheden: Voor deze vraag moest je grafieken kunnen aflezen en kunnen rekenen met procenten.
	23	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Inkomen' wordt het begrip 'ruilen over tijd' uitgelegd en wordt pensioen als voorbeeld besproken.
	24	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Inkomen' wordt het begrip 'kapitaaldeckingsstelsel' uitgelegd. Kennis over dit stelsel kan je toepassen op deze vraag. Je moest zelf bedenken dat er ook minder in totaal uitgekeerd kan worden als het rendement van het gespaarde deel minder wordt.
	25	1	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Inkomen' wordt het begrip 'kapitaaldeckingsstelsel' uitgelegd. Kennis over dit stelsel kan je toepassen op deze vraag. Je moest zelf bedenken dat een vroeg overleden persoon minder uitbetaald heeft gekregen dan het gedeelte dat voor hem gespaard is en dat dit een voordeel voor de verzekeraar is.
	26	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Inkomen' wordt het begrip 'kapitaaldeckingsstelsel' uitgelegd. Kennis over dit stelsel kan je toepassen op deze vraag. Verder wordt in de context en in de vorige vraag informatie gegeven die helpt deze vraag te beantwoorden.
	27	2	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Inkomen' wordt het begrip 'kapitaaldeckingsstelsel' uitgelegd. Kennis over dit stelsel kan je toepassen op deze vraag. Je moest zelf bedenken dat mensen die ouder worden dan gedacht, beslissingen hebben gemaakt die ze op jongere leeftijd meer geld hebben opgeleverd, maar hen later met minder geld laat overblijven.
6	28	1	III	Welke stappen moest je zetten? In het blok 'Prijspeil' is loonstarheid opgenomen als begrip in de begrippenlijst. Het begrip 'neerwaardse starheid' wordt niet apart benoemd, maar kwam in opgave 65 terug.
	29	2	II	Welke stof kon je gebruiken? Bij deze vraag helpt het blok 'Economische Kringloop'. Je kon deze vraag oplossen door te beginnen bij de speler 'buitenland' en te eindigen bij de speler 'overheid', en als tussenstap de 'consumenten' (door het woord arbeidsmarkt in de vraag) in het schema mee te nemen. Het noemen van de verbindende pijlen gaf antwoord op de vraag.
	30	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Wereldhandel' is behandeld wat een vermindering van de export voor gevolg heeft voor de wisselkoers van de valuta van een land.
		1	III	Welke stappen moest je zetten? Daarna kan je het subblok 'Financiële instellingen' gebruiken om te redeneren wat er met de rente moest gebeuren. Je moest bedenken dat een daling van de wisselkoers negatief is voor mensen die geld uitgeven, waardoor het aanbod van geld afneemt, en wat dat voor effect heeft op de hoogte van de rente.
	31	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het blok 'Economische Kringloop' wordt behandeld dat een toename van bestedingen, via een toename van de productie, zorgt voor een afname van de werkloosheid.
	32	1	III	Welke stappen moest je zetten? In het subblok 'Financiële Instellingen' is behandeld dat bij een hoger risico ook een hogere rente gevraagd wordt. Bij deze vraag moest je het gevolg zien van een hoger overheidstekort, namelijk een verhoging van het risico dat geld-uitleners hun geld niet terugkrijgen.
	32	1	II	Welke stof kon je gebruiken? In het subblok 'Financiële Instellingen' is behandeld wat het gevolg is van een rente daling op een economische situatie. Voor een rentestijging kon je precies dezelfde redenering maken, maar dan met tegengestelde effecten.
	32	1	II	Welke stof kon je gebruiken? Vervolgens kon je met het blok 'Economische Kringloop' beredeneren wat het gevolg van een afname van de bestedingen was op de hoogte van de werkloosheid.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	4	7%
II	28	51%
III	21	38%
IV	2	4%
	55	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 96% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus en niet in Samengevat staan (zo ja: dan behoren de vragen tot één van de drie andere categorieën).

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over begrippen die niet voorkomen in de uitleg, de standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, en waarbij het woordenboek ook geen soelaas biedt;
- Vragen over grotebakstof die niet voorkomen in standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een (op de cursus behandeld) concept in een andere context gaat.